Redaktionellt

Det nummer av META som du nu har i handen eller på skärmen framför dig är ett temanummer om materiell kultur. Oavsett om vi väljer att kalla dem ting, föremål eller materiell kultur så har utforskandet av objekt som materiella manifestationer av funktion, teknologi, stilideal och deras kulturella kontexter under senare år åter tagit mer plats inom arkeologin och dess angränsande historiska vetenskaper. Efter några år i skymundan, delvis dolt bakom stora teoretiska narrativ fokuserade på ideologiska och symboliska landskap och samhällsstrukturer, har de ofta små och mer vardagliga föremålen åter hamnat i berättelsens fokus i både utställningar och forskning. De stora berättelserna om nationella och globala sammanhang finns fortfarande kvar men allt oftare exemplifierade, berättade och förklarade utifrån ett eller flera föremål i kontext. Det kan gälla allt från koloniala koppartrådar från Falun och deras roll i den transatlantiska slavhandeln till valfångstens betydelse för utvecklingen av 1700-talets kvinnomode i London och Paris. Den grävande arkeologin har genom den kontextuella dokumentationen också givit föremålen en ny och mer framträdande roll i tolkningen av de undersökta lämningarna och deras sociala sammanhang. Genom den allt större tillgången på digitala tryck finns idag också ett mångt större jämförelsematerial att fascineras av och lära sig ifrån. Sidor som *Beneath the Surface*, metalldetektorentusiasters medlemsforum och en uppsjö av arkeologiska rapporter på pdf finns bara ett knapptryck bort. Kanske kan det större föremålsfokuset i forskningen ha ett samband med den allt ökande och ständigt närvarande digitaliseringen och en längtan efter något riktigt, ett materiellt föremål, att hålla i? Detta kan vi kanske inte få svar på i årets META, men vi vill från redaktionens sida uppmärksamma den nya och vitala föremålskunskapen som kommer fram i årets temanummer.

Downloaded by 216.73.217.33 2026-11-24 09:24:51

De inledande artiklarna i årets META framhåller ny kunskap om materiell kultur från det historiskarkeologiska fältet. Föremålens föränderliga betydelse för utställningar fångas i den inledande artikeln av Sigrid Samset Mygland, medan de övriga artiklarna i temat speglar nya kunskaper från den grävande arkeologin eller i pågående forskningsprojekt. Därutöver finns som vanligt även aktuella artiklar som fångar bredden inom det historiskarkeologiska området.

Föremålens förmåga att knyta an till de större berättelserna slutar aldrig fascinera, oavsett om de är exklusiva för de rikaste eller mer enkla och massproducerade vardagliga föremål. Föremål är ett chiffer som behöver uttydas och tolkas. Somligt kan ses med blotta ögat och annat utforskas med hjälp av nya tekniker. Ibland är de just vad de utgör sig för att vara, ett funktionellt redskap med ett särskilt avsett syfte, ibland utgör de symboler och ibland är de den oavsiktliga utkomsten av ett helt annat syfte. Exempel på detta utgörs i årets nummer av Åsa Bergers och Jonas Monie Nordins artiklar om geoartefakter från bruk och samiska boplatser, av Nilssons artikel om spinnkäppar som textilredskap och magiska symboler och av Joakim Kjellberg, Torbjörn Brorssons och Erik Johanssons artikel om äldre rödgods i Uppsala samt av Vibeke Vandrup Martens och Michael Derricks artikel om kinesiska influenser i europeisk keramikproduktion. Ett exempel på föremål med ett tydligt budskap, avsett att uppfattas av sin omvärld, pryder också omslaget till årets nummer – en ring och en kritpipa. Båda högtidlighåller minnet av kung Gustav III:s statskupp och är märkta med den 19 aug 1772. Den ena är mer exklusiv och avsedd för de mer välbärgade och ofta adliga medhjälparna medan den andra tillverkades i större antal och sägs ofta ha varit tänkt som gåvor till de soldater som bistod kungen och hans ”revolution”. Åtminstone kritpipan blev ett framgångsrikt propagandamedel som fortsatte att tillverkas långt därefter. Just kritpipan som emblematisk för ett temanummer om materiell kultur i historisk arkeologi kan inte heller underskattas. Redan i James Deetz inflytelserika *Small things forgotten* hade den en framträdande roll och har därefter fått symbolisera den historiska arkeologin på många bokomslag. Därför är det passande att vi i detta nummer även får nya rön om hur jämförelser mellan arkivuppgifter och materiell kultur kan ge mer precisa dateringar för kritpipor i en artikel av Robert Bergman Carter. Samme författare ger oss också ett minnesord över kritpipsforskningens nestor Arne Åkerhagen som gick bort i december 2023 vid 96 års ålder. Arne Åkerhagens betydelse för den svenska kritpipsforskningen kan inte överskattas och vi är många som med värme minns hans stora forskargärning.

Det har alltid varit METAs ambition att vara ett nordiskt forum med bredd och dialog och det är med stor glädje att vi noterar att intresset för att skriva och publicera sig i META växer, inte minst utanför de svenska gränserna. Bland de artiklar som inkommit till redaktionen under året finns såväl

Downloaded by 216.73.217.33 2026-11-24 09:24:51

danska ledungshamnar som norska pilgrimskyrkor. I en artikel av Morten Steinekke tas vi med till det äldsta Köpenhamn och i Regin Meyers artikel till den norska Sunnavikyrkan på Selja. Kyrkor, och kyrkobyggnadens utveckling, är också föremål för Sophie Flensburgs artikel om det äldsta Dalby i Skåne och Elias Engdahls artikel om Åseda kyrka i Småland. I Jes Wienbergs insiktsfulla artikel om stadsbegreppets utveckling och användning inom arkeologin är geografin måhända av mindre betydelse, men därmed inte platser och deras innehåll.

Det är vår förhoppning och övertygelse att årets META innehåller nya rön men kanske också sådant som läsarna ska finna både förvånande och inspirerande. Med det vill vi passa på att önska glad sommar och hälsa att vi redan ser fram emot nästa nummer.

Trevlig läsning!

Joakim Kjellberg & Mirja Arnshav

Downloaded by 216.73.217.33 2026-11-24 09:24:51

Utgivningen av META-historiskarkeologisk tidskrift 2024 har möjliggjorts genom bidrag från: Arkeologikonsult, Arkeologgruppen, Stiftelsen Upplandsmuseet, Bohusläns museum, Kulturmiljö Halland och Stiftelsen Kulturmiljövård.

Downloaded by 216.73.217.33 2026-11-24 09:24:51